

Eesti kultuur, selle kujunemine ja saatus üleilmastuvas maailmas

MAARJA VAINO

A. H. Tammsaare muuseumi juhataja

Eesti kultuuri ainulaadsuse ja elujõulisuse määrab see, kas ta on suuteline ise ja iseendas peegeldama tervet maailma ning kirjeldama kõike eestikeelsena.

Mäletan, et keegi kuskil on öelnud: kui hakkame juba arutama, mis on kõige selle mõte ja mida me üldse tahame, siis on kriis juba käes, olemegi lõksus. Selle asemel tuleks näha ohumärke, reageerida enne kriisi kättejõudmist.

Kultuuri puhul on ohumärkide nägemine keerulisem kui mujal, selgemini mõõdetavatel elualadel. Kultuur on paljuskki nähtamatu, ohumärgid võivad kergesti kaduma minna, kriis ja lõks on aga halastamatumad ja laiemad mõjuga kui kusagil mujal valdkonnas.

Võetagu alljärgnevat kui ilmset ohumärgikirjutist.

*

Kultuuri teemadel kirjutama asudes tuleb alati täpsustada, kas juttu on kaunitest kunstidest – mille alla arvatakse laias laastus kirjandus, kujutav kunst, teater, muusika, film – või kultuurist kui

olemise viisist laiemalt. Muidugi ei saa üks läbi ilma teiseta, kuid sagedamini peetakse kultuuri all silmas just kitsamalt kauneid kunste.

Ometi olen seisukohal, et – nagu Hando Runnel on tabavalt sõnastanud – kõik inimlik olemine on organiseeritud kultuuri kaudu. (Runnel 2008, 102) Kui räägime eesti kultuurist, siis tegelikult räägime alati ennekõike teatud kommete, väärtushinnangute, loomungilisuse ja ajakihtide võrgustikust, mis kokku on andnud – ja annab – midagi niisugust, mida ei ole samasugusena kuskil mujal maailmas. Et ei jääks kahtlust: pean kultuuri all silmas rahvuskultuuri, Eesti ja eestlusega seotud ainelist ja vaimset sfääri.

Kuna kultuuri mõiste – nagu palju muudki – kipub hajuma, tooksin kohe alguses välja kaks märksõna, mille puhul on jäänud mulje, et nad vajaksid veidi üleraakimist. Need märksõnad on laenu- lusus ja enesekoloniseerimine.

Kultuurist rääkides satutakse sageli äärmustesse, leides, et eesti kultuur on (oma territoriaalse väiksuse tõttu) ennekõike olnud „enesekoloniseerimise” projekt. Samuti olen kokku puutunud arvamusega, et kultuuri väärtuslikkust näitab üksnes see, mida selles kultuuris on algusest peale n-ö ise välja mõeldud. Mõlemad lähenemised on omamoodi vildakad. Kultuuri olemusse kuulub nii või teisiti laenulisuus. Iga kultuur on omal moel „multikultuur” – aga mitte praegusel ajal

kasutatud tähenduses, mis tähistab pigem kultuuride ühtlustumist isikupäratuks massiproduktiks. Tõeline multikultuursus peaks tähistama seda, kuidas rahvuskultuurid oma kujunemise käigus on üksteist mõjutanud ja muutunud, jäädes põhiolemuselt siiski iseendaks. Maailmas ei ole ühtegi sajaprotsendiliselt „algupärast” kultuuri, mis ei oleks mõjutatud oma lähimatest naabritest või kus ei oleks teistelt midagi üle võetud. Seega tuleks rahumeeli tõdeda, et eesti kultuuri iseloomustavad laenuid teistest kultuuridest on tavaline kultuuri toimimise ilming, mis ei muuda meid kuidagi teiste jäljendajaks. Tahaksin loota, et see arusaamine valgub lõpuks igaühe teadvusesse. Kurb on määrgata inimeste kimbatust, kui neile tundub, et „päris kultuur” asub kuskil mujal ja meil on kõigest jäljendus.

Mõjude maailmas iseenda olemust otsides, avastades ja luues rahvuskultuur sünnib ja elabki.

Põhimõtteliselt on enesekoloniseerimise idee sama teema osa. Tiit Hennoste kirjel-
dab „enesekoloniseerimist” järgmiselt:

„Enesekoloniseerimine tähendab protsessi, mille kaudu autoriteetne kiht koloniseeritavaid võtab ise ja vabatahtlikult omaks kolonisaatorite väärtused, kombed, kultuurimudelid jms ning asub neile toetudes muutmata oma kultuuri kolonisaatorite kultuuri sarnaseks. Eestlaste enesekoloniseerimine algab 18. sajandil vennastekoguduse liikumise kaudu, jõuab pöördekohani ärkamisajal ja kulminatsioonini nooreestlaste ajastul. Seejärel võime kõnelda eesti kultuurist kui koloniseeritud kultuurist.” (Hennoste 2003, 305)

Nagu äärmuseni viidud autentsusihalus, on ka enesekoloniseerimise idee liialdus. Noor-Eesti on selle hea näide – teadlikult Eestisse toodud uued kultuurivoolud said siin vaatamata laenulisusele oma näo, nii

et tekkis Eesti impressionism, kohalik ekspressionism jne. Pealegi on kultuuride puhul ju alati huvitav jälgida ka seda, et ühes kultuuris kinnitab jõulisemalt kanda üks ja teises teine ilma mööda liikuv „vool” – seegi annab märku ühe rahvuskultuuri eripäradest ja sisemistest mehhanismidest. Mis ühes kandis õitseb, jääb teises justkui tähelepanuta. Nii või teisiti saab „laenu” algupärase pitseri ja mõõtme, seega muutub millekski omanäolise(ma)ks. Olgu näiteks nõukogudeaegne eesti modernism, mis raudse eesriide tagant püüdis säilitada läänelikku kultuuri mudelit ning mis meie oludes muutus seejärel hoopis millekski teistsuguseks. Eesti sõjajärgsest avangardkunstist on hea näide 1960.–1970. aastate popkunst, mida noored kunstnikud ise nimetasid „sovietsopiks”. Iroonilise terminiga viidati ühelt poolt läänelikule tarbimismentaliteedile, sisuliselt tegeldi aga kohalikkusega – kohaliku elu, materjalide, kunstiprobleemidega. Nähtusena sai „sovietsop” omanäoliseks ning köidab oma erilisuses praegu Lääne-Euroopa uurijaid, kelle jaoks omavahel märksa sarnasem Kesk-Euroopa modernism on uudsuse minetanud.

Mõjude maailmas iseenda olemust otsides, avastades ja luues rahvuskultuur sünnib ja elabki. Omanäolisuse mittehindamine või rahvuskultuuri alaväärsesks pidamine on suur ohumärk, millest tuleks täie teadlikkusega hoiduda.

EESTIKEELSUS. Rõhutada tuleks peamiselt: eesti kultuuri ainulaadsuse ja elujõulisuse määrab see, kas ta on suuteline ise ja iseendas peegeldama tervet maailma ning kirjeldama kõike eestikeelsena. Kui jah, siis on ta elus ja toimiv kultuur. Tasakaal kultuurile olemusliku ning laenulisuse vahel peab olema, muidu kaotab kultuur ajapikku elujõulisuse ning sulandub mõnda teise kultuuri. Väikerahva puhul on eriti oluline keeleline aspekt, mistõttu eesti keelt ja kultuuri tuleb avatud maailmas kaitsta. Täpselt nii, nagu seda nõuab meilt riigi põhiseadus. Eesti

kultuur on selgelt keelekeskne. Põhjuseid on palju, üks nendest aga kahtlemata see, et meie kultuur on säilinud pikalt suulise traditsioonina. Keel on olnud meie mälu ja identiteedi kandja tunduvalt rohkem kui vabadel rahvastel, kelle käsutuses on olnud märksa rohkem kunstilise eneseväljenduse vahendeid. Me oleme oma keele kaudu kasvanud suure kultuuri rahvaks ning seetõttu peab emakeel olema meil erilise hoole ja kaitse all, sest keeles avaldub ja püsib meie identiteet kõige jõulisemalt.

Juba praegu on väline keelesurve – ennekõike ingliskeelse maailma poolt – kasvanud ohtlikult suureks. Seda teadvustamata ja keele olukorra kaitseks/hoidmiseks midagi ette võtmata ei pruugi praegused keele toimetemehhanismid vastu pidada. Asutused nagu Eesti Keele Instituut on eesti kultuuri elujõulisena kestmiseks erakordselt vajalikud. Niisuguste asutuste toetamine peaks olema riigi absoluutne prioriteet. Mingil juhul ei tohiks neid taandada allasutuste tasandile, nagu lühinägelikud bürokraadid aeg-ajalt üritavad. See oleks selge signaal ükskõiksusest, ühe kõige olulisema kultuurivaldkonna hooletusse jätmisest.

Oluline on rõhutada ka seda, miks doktoriõpe peab säilima eestikeelsena. Kui räägime eesti keeles kõnelemisest, siis peame üldjuhul silmas kõnekeelsust. Kõnekeelsusel on oma sõnavara, mis kuulub valdavalt argiellu. Selleks on nii sõnu kui ka juttu piisavalt, lobisemistasandiga on meil kõik korras. Kuid keelel, kultuuril ja olemisel on ka sügavamaid tasandeid, kus tegutsevad nii teadus kui ka kaunid kunstid. Need tasandid tegelevad ennekõike mõtestamisega ning mõtestamiseks mõeldud sõnavara kuivab kokku, kui seda ei kasutata ja kui see ei arene, ei käi eluga kaasas. Keele säilimiseks peavad elus püsima kõik tema osised, sealhulgas erialade oskuskeel. On andmeid, et keeled, mis on kasutusel teaduskeelena, ei erine mitte ainult leksika, vaid ka grammatika

poolt nendest keeltest, mida teaduses ei kasutata. Kokkuvõttes keel vaesub, enese väljendamine muutub aina puudulikumaks ning ühel hetkel ongi end lihtsam väljendada mõnes teises keeles.

Kui kultuuris nõrgeneb või kaob omakeelne mõtestamise tasand, ei ole see kultuur enam pikalt elujõuline.

Kui kultuuris nõrgeneb või kaob omakeelne mõtestamise tasand, ei ole see kultuur enam pikalt elujõuline. Eestikeelne humanitaarteadus on eksistentiaalne küsimus, mida ei tohiks hüljata puhtalt hirmust, et äkki ei ole me võimelised osalema rahvusvahelises teaduses. On ju päris selge, et igasugune väärtuslik teadustöö võimaldab tõlkimist, olgu eesti keelest inglise keelde või vastupidi. Ja seetõttu peaks olema iseeneestmõistetav, et Eesti ülikoolis kirjutatud eesti teadlase (rahvusvahelises mõõtkavas) oluline teadustöö on kättesaadav ka eesti keeles. Täpselt samamoodi nagu peame iseeneestmõistetavaks seda, et saame Dante „Jumalikku komöödiat”, piiblit ja paljusid teisi kultuuri(de) tüvitekste lugeda emakeelsena. Tänapäevase ja omakeelse teaduskeskkonna olemasolu peaks olema riigi prioriteet, sest võimaldab kogu aeg mõelda avaramalt ja kaugemale kui igapäevane lobisemine. Siin võib-olla on kriis juba käes, sest ohumärke on pikalt ignoreeritud.

PROJEKTIPÕHISUS. Nii eesti teaduse kui ka kultuuri probleemiks ja väljakutseks on lisaks keelesurvele projektipõhisus. Võiks ju eeldada, et perioodipõhine rahastamine paneb teadlased ja kultuuriinimesed pingutama. (Millegipärast nähtavasti arvatakse, et teadlased ja kultuuritöötajad on laisad ja väike rihma koomale tõmbamine

paneb nad lõpuks „liigutama”. Sealjuures vaadatakse mööda tõsiasjast, et tavaliselt on tegemist oma ala fanaatikutega, kes vaatamata kehvale palgale ja töötingimustele töötavad üldjuhul rohkem, kui ettenähtud töötunnid nõuavad.)

Kindlasti peab nii teadustööl kui ka kultuuriasutusel olema ette näidata tulemusi. Kuid projektipõhisus ei taga tulemusi, vaid garanteerib üksnes töö katkendlikkuse. Aastaks-paariks saadud uurimistoetuse lõppedes tõstetakse tihtipeale põhjalikud ja poolelijäävad tööd lihtsalt kõrvale, sest jätkurahastus on harv ning tuleb kirjutada uus, „atraktiivsem” projekt. Tulemuseks ei ole mitte teaduse, uurimistegevuse ja kultuuri järjepidevuse loomine ja süvauurimine, vaid hulk lõpetamata töid. Kokkuvõttes tuleb välja vähe tõeliselt mõtestavaid ja ühiskonna arengusse panustavaid tulemusi. Projektipõhine rahastamine tuleks seega asendada jätkusuutlikkust tagava rahastamisega, mis ühtaegu võtaks teadlastelt vähemaks ka meeletut bürokraatiakoormat, millele kulub märkimisväärne hulk uurimistegevuseks mõeldud aega.

Teaduse ja kultuuri arengule on kahjulik kõrgkoolide rahastamise süsteem, mis soosib pealiskaudsust, massiõpet ja n-ö rahvusvahelistumist.

KELLE JAOKS ON ÜLIKOOLID?

Samamoodi on teadusele ja kultuuri arengule kahjulik kõrgkoolide rahastamise süsteem, mis soosib kolme asja: pealiskaudsust, massiõpet ja n-ö rahvusvahelistumist. Lahtiseletatult tähendab see maksimaalse arvu välistudengite siia meelitamist kopsakama raha saamise eesmärgil. Ükski kolmest ei tegele riigile

oluliste sisendite andmisega. Sest kui riik kulutab raha üliõpilastele, kes õpivad lihtsalt paberi pärast, eesmärgita tõusta oma valdkonnas tippu, anda omalt poolt midagi (edasi/tagasi) ühiskonnale, rakendada omandatud kõrgharidust sinse elukeskonna teenistusse, on väga palju raha ja energiat kulutatud tühja. Kui kõrgkoolid ei suuda tagada isegi kvaliteetsete õpetajate hulka meie oma koolidesse, siis on midagi süsteemis väga valesti. Ülikool ei saa olla asutus, mis lihtsalt pakub „kõrgharidus-teenust”, st otsekui ei vastutagi selle eest, mis ülikoolist välja tuleb. Ülikool peaks olema koht, kus kõrgharidus omandatakse ning seejärel saadud teadmised ja oskused rakendatakse – teaduses, erasektoris, ühiskondlikes valdkondades. Paraku on illusioon ka see, et ingliskeelsete loengute, võõrkeelsete teadustööde ja välistudengite abil on tagatud ülikoolide rahvusvaheline tase. See on pealiskaudne lähenemine. Pigem peaks see kasv toimuma seestpoolt väljapoole ehk kõigepealt tuleb investeerida kohalikku teadusesse ja teadlastesse. Ega saavutused vaka alla ei jää, küll jõuavad vajadusel ka rahvusvahelisse seltskonda. Aga selleks, et sinna jõuda, peab olema midagi, millega sinna minna. Praegu liiguvad meie ülikoolid transiit-kõrghariduse pakkumise teel. Sellega au ja kuulsust kindlasti ei saavuta, vähemalt mitte sellist, mida ihaletakse.

Sealjuures ei tohiks ära unustada rahvusteaduste eripositsiooni. Ei saa eeldada, et väga eestispetsiifilised valdkonnad ja teemad pakuksid maailmas suurt huvi. Ei peagi pakkuma, peaasi, et nad meie endile huvi pakuvad. Rahvuskultuuri uuringud peavad tagama meie oma mälu ja kultuuri järjepidevuse ning ühenduse tänapäeva maailmaga. Kultuuri üheks eduka toimimise aluseks on ju pidev n-ö mäluvärskendamine: meenutamine ja uue pilguga vaatamine. Rahvusteadustele reaalteadustega samade kriteeriumide alusel raha eraldamine või neilt sama tüüpi tulemuste ootamine on õigustamatu ning otsesõnu ohustab

rahvuskultuuride püsimist, rääkimata valdkonna arengust. Rahvuskultuuride uurimise soiku jäämise tagajärjeks on kultuurikatkestus. Õieti ei teki katkestus kultuuris ega ajaloos, vaid inimeste teadvuses. Tekivad augud nii teadmistes kui ka ühise kultuurikogemuse jagamises. Loomulikult ei saa kultuur toimida ennekõike minevikku vaatavalt, kuid ta ei suuda ka toimida ilma selleta. Rahvuskultuuride olemasolu ja rahastamine ei saa põhineda pragmaatilistel argumentidel, minevikku ei saa hinnata tema „kasulikkuse” või „tulemuslikkuse” järgi. Kui nii käitutakse, siis on tegu juba kultuuritusega.

IGAVUSE FILOSOOFIA. Kultuurikatkestuse oht on üleilmastuvas maailmas igal väikekultuuril nii või teisiti. Seda põhjustab juba nimetatud keelesurve, aga ka üldine massikultuuri pealetung. Kui üha rohkematel põlvkondadel on isiklikum suhe pigem „Hollywoodi-diskursusega” kui kohaliku kultuuriga, siis jääb seda kultuuri aina vähemaks. Ühel hetkel tuleb ka kriitiline piir.

Et seda ei juhtuks, peaksid nii vanemad kui ka haridussüsteem mõistagi vaeva nägema ja lastega tegelema. Meie haridussüsteem on ootamatult üldine, kultuuriõpe on üsna nõrgas seisus, rääkimata filosoofiast ja muust mõtlemisele ning mõtestamisele ärgitavast. Loomulikult ei ole selliste keskendumist nõudvate ainete õpetamine lihtne tänapäeva sahmivas ja hetketundmustele üles ehitatud maailmas. See nõuab häid õpetajaid, tugevaid isiksusi (st jääb tuleb vaadata kõrgkoolide poole). Kuid käegalöömine maksab hiljemalt paari põlvkonna pärast valusalt kätte ning kui katkestus on toimunud, on silda uuesti ehitada märksa keerulisem kui järjepidevust hoida.

Meenutame, mida kirjutas Albert Schweitzer juba ligi sada aastat tagasi:

„Inimese võime olla kultuurikandja, see tähendab kultuuri mõista ja kultuuri heaks toimida, sõltub niisiis sellest, et inimene on ühtaegu mõtleja ja vaba. Mõtleja peab ta olema selleks,

et olla üldse võimeline mõistuseideale looma ja vormima. Vaba peab ta olema selleks, et olla suuteline lasta oma mõistuseideaalidel seaduda üldisele. [...] Kultuur eeldab vabasid inimesi. [...] Tänapäeva inimesel on aga niihästi vabadus kui ka mõtlemisvõime vähenenud. [...] Tänapäeva inimese tavalise ületeotsemise tagajärjeks kõigis ühiskonnaringides on see, et vaimne alge temas kärhub. [...] Talle jääva jõudeaja veetmine iseendaga tegeldes või tõsisel vestluses inimeste või raamatutega nõuab keskendumist, mis on talle raske. Ta tahab olla mittemõtleja. Mitte haridust ei otsi ta, vaid ajaviidet, ja just nimelt sellist, mis esitab vähimaid vaimseid nõudmisi.” (Schweitzer 1984, 11–13)

Seda 1920. aastatel kirjutatud lõiku võiks võrrelda tänapäeva norra filosoofi Lars F. H. Svendseni arutluskäiguga raamatus „Igavuse filosoofia”:

„Probleem on selles, et püüame seda igavust ületada aina uuemate ja tugevamate elamuste kuhjamise abil, selle asemel, et lubada endale kogemiseks aega. [...] Kõik uus saab alati ruttu rutiiniks, millele järgneb „tülipimus uudisest, tülipimus kogemusest, mis on koguaeg üks ja seesama ning mõtete võltserinevuste taga on kõik nii väljakannatamatult üks ja seesama.” (Svendsen 2012, 53)

Kultuuri loodud mõtestatust, teadmiste ja väärtushinnangute edasikandumist on vaja inimese õnnetunde ja iseendale tähenduse leidmiseks.

Svendsen toob muuhulgas esile ka tõsiasja, et suure osa meie suhtlusest maailmaga on hõivanud tehnika. Kuid tehnikat iseloomustab tasapinnalisus, polaarsuse ja väärtuskriteeriumide puudumine. Väärtusteta maailm ei saagi aga olla muud kui igav.

Kultuuri loodud mõtestatust ning teadmiste ja väärtushinnangute edasikandumist on vaja juba puhtalt inimese õnnetunde ja iseendale tähenduse leidmise jaoks. Pean siin silmas just kohapealset, isikliku mõõtmega kultuuri, mitte anonüümset massikultuuri, ning ühtaegu pean silmas ka kõrgkultuuri.

MEELELAHUTUS JA KÕRGKULTUUR.

Massikultuuri ja kõrgkultuuri vastandamine sai küll postmodernistlikul ajastul häbi-märgistatud, aga sellegipoolest on ilmne, et eri kultuuriilmingute vahel on olemuslikud erinevused. Nagu Schweitzeri ja Svendseni tsitaatidest võis lugeda, eelistabki suurem osa inimesi olla mittemõtlejad ning otsib lihtsalt aina tugevamaid elamusi oma olemasolu tunnetamiseks. See kõik viib selgelt ja vääramatult totaalse meelelahutusühiskonna poole, õieti olemegi juba jõudnud selle ühiskonna lävele. Seda enam on oluline, et tajutaks ka kõrgkultuuri väärtust ning ei seostataks ega hinnataks seda numbripõhiselt (kui palju kuulajaid, vaatajaid, klikkijaid jne). Paratamatult on alati ühiskonnas olnud vähem neid, kes on valmis rohkem keskenduma, mõtlema, vaimu pingutama. See, et neid on vähem, ei peaks tähendama, nagu oleksid nõudlikumast kultuuritasandist huvitatud inimesed teisejärgulised ja kõrgkultuuri võib „suurema huvi puudusel” tagaplaanile jätta. Tegelikult on pigem vastupidi – ainuüksi kõrgkultuuri olemasolu tagab võistlusmomendi, püüdluste sihtmärgi, innustab pingutama ja arenema. Just need püüdlused, mis kord avalduvad avangardses piiride ületamises, kord ülimalt lihitvad professionaalsuses, tagavad kultuuri süvakihtides arengu ning hoiavad selle sisestruktuurid elujõulisena. Mõned mõtlejad on kultuuri nimetanud ka umbrohutõrjeks, pidades umbrohuks massikultuuri pealetungi.

Massikultuur ja meelelahutus rahastavad ennast ise, kõrgkultuur vajab aga riigi tuge. Mida suurem on meelelahutustööstuse surve, seda kindlameelsem peab olema arusaamises, et vaimne väärtus ei

ole alati tõlgitav raha- või muude numbrite keelde. Praegu ohustab eesti kultuuri minu meelest küüniline raha- ja Exceli-põhine lähenemine, mis võtab vähe arvesse kultuurinähtuste eri tasandeid ja nende mõju kultuuri toimimisele ning kipub nägema kultuurivaldkondi turumajanduse osana. Näiteks mäluasutused (muuseumid) või kultuuriajakirjad (Looming, Akadeemia, Keel ja Kirjandus jt) on olulised kultuurikandjad ega pea oma olemasolu tõestamiseks konkureerima tuluteenimisel või müüginumbrites meelelahutussfääriga. Kui keegi peaks neid selleks sundima, siis hakkab mõistagi nende olemus muutuma ja ühel hetkel ei ole nad enam mäluasutused ega kultuuriajakirjad, vaid meelelahutustööstuse osa.

SÜMBOLNIMEDE TÄHENDUS. Kõrgkultuuri kihistuse olemasolu tagab ka kultuurilise autoriteedi. Eestis ja tegelikult kogu maailmas on praegu suur puudus humanitaarsetest mõtlejatest, kelle sõnal oleks tõeliselt kaalu ja isiksusel autoriteeti. Võib-olla Arvo Pärt on kõige lähemal sellele staatusele, omamoodi elavale sümbolile. Autoriteedi küsimus on aga kogu kultuuri seisukohalt oluline, sest autoriteet – nii nagu ka kõrgkultuur ja professionaalsus – esindavad kvaliteeti. Ning nagu kirjutab Svendsen: „*Kvaliteedita asi on identiteedita asi, sest see on täielikult vahetatav.*” (Svendsen 2012, 54)

Kultuurisõrestiku põhjaks on sümbolnimed, ajaloolised ja elavad autoriteedid, kes annavad meie kultuurile kvaliteedi, teiste sõnadega, identiteedi. Seetõttu tuleb ka kultuuris tunnustada professionaalsust, andekust ja erilist, sest just see koondab eneses ka identiteeti. Elame ju kõik kaasa oma tippSPORTlastele, dirigentidele, kunstnikele ja kirjanikele, kes laias maailmas tunnustust pälvivad. Me oleme veendunud – ja nii see ju ongi –, et nad ei esinda seal ainult ennast, vaid meid kõiki. Just sellistel hetkedel koondub rahva kultuuriline identsus ühte inimesse ning temast saab omamoodi sümbolkuju.

Ajaloolised ja elavad autoriteedid annavad meie kultuurile kvaliteedi, teiste sõnadega, identiteedi.

Seetõttu ei tohiks unustada ka ajaloolisi isikuid. Märksa rohkem võiks Eesti linnaruumis olla suurkujude monumente, märksa heldemalt võiks rahastada nendest monograafiate kirjutamist, märksa rohkem võiks tähistada suurkujude tähtpäevi üleriigiliselt ja nähtaval viisil. Olgu märgitud, et monumendi all ei pea ma silmas tingimata suuri pronkskujusid, vaid ka lustlikke ja andekaid ruumilahendusi. Hiljuti Kadriorus avatud Jaan Poska jalutajakuju on kahtlemata hea näide monumendist, millel on ühtaegu nii sümbolne kui ka isiklik mõõde.

Vaidlus Konstantin Pätsi monumendi üle on sellest vaatenurgast piinlik. Meil on olemas mälestusmärk Boriss Jeltsinile, järgmiseks on tulemas mälupaik Rootsi kuningannale Kristiinale. Kui aga juttu tuleb meie oma riigimeestest, siis on ühtäkki tohutult palju komplikatsioone ja takistusi. Üks eesti kultuuri ohustajaid on see komplekside paljus, mis meile ajaloo keerdkäikude vältel on külge poogitud. Kahtlemata on igaühe kõige tõsisem väljakutse – hakata mõtlema nagu vaba inimene.

LÕPETUSEKS. Jõudes tagasi algusesse. Kultuur on ühtaegu nii elamise viis kui ka kaunid kunstid. Üks ei saa läbi teiseta. Ei

saa arvata, et kultuuriküsimustega tegelemine tähendab ainult selgelt raamistatud ja kindlates piirides tegutsemist. Ning samas – neid institutsioone, mille ülesanne on olla meie kultuuri kandjaks, tuleb riigi tasandil toetada ja tunnustada, sest neis peitub meie tuleviku pant.

Samas on selge, et ükski institutsioon ei aita, kui ei ole inimesi, kes on ja tahavad olla eesti kultuuri kandjad. Suurim väljakutse ongi hoida neid meie kultuurikandjaid, olgu argisel või professionaalsel tasandil. Praeguses maailmas, kus kultuure püütakse aina enam ühtlustada, keskpärastada, sama lati alla mahutada, on eripärased rahvuskultuurid ohustatud seisus. Meie väikese rahvaarvuga Eestis vajab riik selget ja teadlikku kultuuripoliitikat, mis kõiki eespool toodud ohumärke silmas peab. Kauneid kunste ei saa jätta turu reguleerida. Kultuurikeskkonna olemasolu ei saa võtta iseenesestmõistetavusega, üksikute missioonitundeliste inimeste erahuvina. Projektipõhisus, rahvusvahelisuse prioriteediks seadmine ja loomemajandusideega liialdamine ei soosi tõsiseltvõetava kõrgkultuuri olemasolu. Selleta aga kultuur kangub.

Eriti oluline on aga see, et noored põlvkonnad elaksid oma peas (mentaalses

Kultuur vajab eluspüsimiseks noorte põlvkondade uusi tõlgendusi.

Foto: Alar Madisson

**Tähtis on, et
noored põlvkonnad
elaksid oma peas
(mentaalses ruumis)
siin, Eestis,
tunnetaksid iseend
eesti kultuuri osana.**

ruumis) – mis on aina enam tehnilistest vidinatest hõivatud – siin, Eestis, tunnetaksid iseend eesti kultuuri osana.

Kultuur vajab eluspüsimiseks pidevat värskendamist noorte põlvkondade uute tõlgenduste kaudu. Ning samal ajal traditsioonide hoidmist. Vajab tasakaalu innovatiivse ja traditsioonilise, laenulise ja algupärase vahel. Eestluse ja eesti kultuuri ajaga kaasas käimine ei eelda keele- vahetust ega retklemist maailma nurkades. Ta eeldab lihtsalt kultuurile elujõulise võimaluse andmist siin, oma kodumaal.

KASUTATUD KIRJANDUS

HENNOSTE, T. (2003). Eurooplaseks saamine. Kõrvalkäija altkulmupilk. Artikleid ja arvamusi 1986–2003. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

RUNNEL, H. (2008). Väravahingede kriiksumist kuulnud. Tartu: Ilmamaa.

SCHWEITZER, A. (1984). Kultuur ja eetika. Tallinn: Eesti Raamat.

SVENDSEN, L. F. H. (2012). Igavuse filosoofia. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.